

danes že prepoznavna po prodornih diplomantih, magistrantih in doktorantih, obenem želimo uspešen razvoj tudi v prihodnje.

Natalija Ulčnik

natalija.ulcnik@um.si

STOJAN BRAČIČ, MATEJA PETROVČIČ (HG.): PARTIKELN ÜBERALL. DEUTSCH – SLOWENISCH – CHINESISCH. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2017, 134 str.

O členkih kot jezikovnem pojavu in besedni vrsti se v jezikoslovju dolgo ni temeljito razpravljalo,¹ v zadnjem času pa je to vseprisotno, vendar tudi mnogoznačno, spremenljivo, večfunkcijsko in zato tudi težje opisljivo besedje deležno večje pozornosti. Raziskave se nanašajo na slovnične, pomensko-pragmatične, slogovne, besediloslovne, jezikovno-didaktične, kontrastivne in translato-loške vidike členkov v različnih jezikih. Prav v germanističnem jezikoslovju so členki pogost raziskovalni predmet in od tod najbrž odločitev ljubljanske germanistike za izdajo publikacije, ki je v nadaljevanju na kratko predstavljena. Monografija je izšla kot 13. zvezek v zbirki *Slovenske germanistične študije*, ki jo od 2007 izdaja Oddelek za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko na Filozofski fakulteti Univerze

v Ljubljani. Vsebuje sedem razprav o členkih v nemščini, slovenščini in kitajščini.

Raziskovalci členkov, tj. izrazov kot so nem. *aber, auch, bloß, doch, eben, einfach, etwa, schon, vielleicht, wohl* ali slovenskih besed, kot so *toda, samo, pač, prav, enostavno, morda, že, mogoče, pač*, so dokaj enotnega mnenja o njihovi slovnični podobi. Členki so nepregibni, praviloma nenaglašeni deli stavka, ki samostojno ne opravljajo vloge stavčnega člena, zato se po njih ne moremo vprašati, ne da se jih npr. nadomestiti z zaimki, lahko pa s samostojnimi stavki. A. Žele (2014), avtorica slovarja slovenskih členkov, govori o »besedilni besedni vrsti«, ki sporočilno in/ali razpoložensko dopolnjuje ali poudarja posamezne besede ali cele povedi.² Številnim členkom pripisujemo lastnost, da izražajo govorčev odnos (oceno, sodbo, mnenje) do govorjenega oziroma do poslušalca in da izreke, v katerih se pojavljajo, na poseben način modificirajo in umeščajo v vsakokratne sporočanje kontekste in položaje, zato jih lahko imamo za t. i. metapragmatična navodila (nem. *metapragmatische Instruktionen*). Gre za kontekstualno občutljive izraze (nem. *kontextsensitiv*), saj šele vsakokratni kontekst praviloma določa njihov pomen. Razvidno je torej, da gre za pomensko in pragmatično izjemno raznoliko in večfunkcijsko besedje, ki zahteva kompleksne raziskovalne pristope in jezikovne opise. Razprave v publikaciji, o kateri govorimo, se posvečajo rabi, pomenu in pragmatiki členkov in pri tem v ozir jemljejo slovnične (predvsem skladijske) posebnosti vsakokratnega opazovanega

¹ Kratek zgodovinski pregled slovenističnega pojmovanja besedne vrste členek najdemo v magistrskem delu V. Perko z naslovom *Poskus konstrukcijske analize členkov* (2016).

² Žele, A. (2014), *Slovar slovenskih členkov*. Ljubljana.

jezika, problematiko opredelitve členka kot besedne vrste in jezikovnodidaktične vidike.

Maria Thurmair (Regensburg), vodilna raziskovalka členkov v nemščini, jih obravnava v povezavi s kategorijo naklona in konstrukcijsko slovnično teorijo (*Modalpartikeln, Satzmodus und Konstruktion*). Z nazornimi stavčnimi primeri prikaže njihovo distribucijo in funkcije z ozirom na naklonskost, stavčno zgradbo in sporočanje kontekst in iz tega izpeljuje pomensko-pragmatično interpretacijo členkovne rabe. Ugotavlja, da (nemški) modalni členki stavčni naklon specificirajo, konstituirajo ali identificirajo. Pragmatični potencial relativno številnih členkov v vlogi specifikacije je opazen v povednih, vprašalnih in velelnih stavkih, mestoma pa k pragmatičnim učinkom prispevata še specifična stavčna intonacija v govorni jezikovni rabi in omejitve možnih sporočanje kontekstov. Členki v naklonsko konstitutivni vlogi so v nemščini manj številni (*doch, nur, bloß* in njihove kombinacije), nastopajo pa predvsem v želelnih stavkih, kjer so načeloma nepogrešljivi, saj naklonskost sooblikujejo (prim. velelni stavek s členkom *Hätte ich doch/nur/bloß mehr Geld!* z odvisnim stavkom brez členka *Hätte ich mehr Geld, ...*). Tudi členki v naklonsko identifikacijski vlogi so relativno redki, vendar toliko bolj pomembni; med drugim se pojavljajo v vprašalnih stavkih s končnim položajem glagola in z želelno naklonskostjo, ki bi bili brez njih nesamostojne skladenjske enote in/ali naklonsko morebiti drugače razumljeni (prim. vprašalni stavek s členkom *Ob er mich wohl liebt?* z odvisnim stavkom brez členka *Ob er mich liebt, ...*, ki ne izraža nujno želelnosti). Avtorica se pri opisu in interpretaciji členkov opira na konstrukcijsko

slovnico; konstrukcijske metode se ji zdijo uporabne z vidikov jezikovnega opisa in jezikovne didaktike.

Jezikovnodidaktično je tudi izhodišče razprave Teodorja Petriča (Maribor) z naslovom *Zum Gebrauch von Modalpartikeln im Deutschen als Fremdsprache slowenischer Schüler und Studenten*. Avtor, ki se z nemškimi členki intenzivno ukvarja, predstavi problematiko posredovanja in pridobivanja védenja o nemških členkih, kot se ti kažejo pri slovenskih govornicah nemščine kot tujega jezika. V prvi vrsti so izziv za učitelja in učečega členkovni pomen in okoliščine, ki odločajo o primernosti/neprimernosti rabe v vsakdanjem sporazumevanju. Z empiričnimi metodami (statistično ovrednotenje transkriptov govornih pogovorov in testov z vrzelmi) in s primerjavo rabe izbranih naklonskih členkov pri maternih govornicah nemščine išče odgovore na izhodiščna vprašanja, ki se dotikajo težavnostne stopnje učenja različnih vrst členkov v tujem jeziku in primerjave členkovne rabe pri maternih in nematernih govornicah nemščine. Ugotavlja, da so pomeni naklonskih členkov kompleksnejši in zato pri učenju tujega jezika zahtevnejši od drugih vrst členkov. Od učečega zahtevajo več slovničnega predznanja in izkušenj s sporazumevanjem v tujem jeziku. Dejavniki, ki pozitivno vpliva na rabo nemških naklonskih členkov pri nematernih govornicah, je tudi pogostnost rabe pri maternih govornicah; avtor rezultat navezuje na stališče konstrukcijske slovnice, po kateri jezik pridobivamo po poti neanaliziranih besednih/besedilnih sekvenc in usvajanje pogosto rabljenih členkov primerja z usvajanjem večbesednih frazeoloških enot. Na usvajanje/učenje tujejezičnih naklonskih členkov spodbujevalno vpliva tudi stopnja pomenske transparentnosti – pomensko

transparentnejši členki so za učečega manj težavni. Primerjava med obema jezikoma kaže na medsebojni jezikovni vpliv; tako npr. večje medjezikovne slovnične razlike in večje pomenske podobnosti vodijo k (pozitivnemu in/ali negativnemu) jezikovnemu transferju.

Razprava Stojana Bračiča (Ljubljana) je vpogled v posebnosti nekaterih nemških poudarnih členkov (nem. *Intensivpartikeln*, tudi *Steigerungspartikeln* oziroma *Gradmodifikatoren*), tj. izrazov za izražanje stopenjskosti (*Zu einigen Aspekten der Intensivpartikeln im Deutschen*). S pomočjo besedilne analize opazuje njihovo oblikovno, skladiensko, pomensko in slogovno raznolikost. Pomembna omejitev raziskave je specifična distribucija opazovanih členkov, saj se avtor ukvarja s členki, ki se primarno nanašalno pojavljajo le ob pridevnikih in pridevniških prislovih, prim. *etwas langsamer, ein bisschen teurer, weit besser, richtig süß, äußerst lehrreich*. Pravzaprav gre za odprt nabor besednovrstno različne leksike, s katero lahko izražamo višjo (kvantitativno, tj. stopenjsko in mestoma kvalitativno, tj. pomensko) intenzivnost pomena, ki ga ima nanašalni izraz. V prvo skupino tako sodijo zgornji primeri, naštetih po naraščajoči stopnji intenzitete (slovenski prevodni ustrezniki s prislovnimi nanašalnicami bi bili *malo* počasneje, *malo/malce/rahlo* dražje, *dosti* boljše, *prav/zares* sladko, *skrajno* poučno), v drugo skupino pa izrazi, kot npr. *übertrieben empfindlich, überraschend* deutlich, *lächerlich* wenig (slovenski prevodni ustrezniki bi bili *pretirano* občutljivo, *presenetljivo* jasno, *smešno* malo), ki v visoki meri ohranjajo prvotni pomen in s tem kvalitativno višajo intenziteto lastnosti, na katero se nanašajo. V zadnji skupini opazimo precejšnje število že leksikaliziranih besednih zvez, npr.

deutlich höher, furchtbar viel, *rundum* sympathisch, kar kaže na visoko stopnjo besednozvezne ustaljenosti in s tem na približevanje frazeološkemu izrazju. Avtorjev pogled na členek je torej primarno funkcijski in ne besednovrstno opredeljen, zato v vlogi poudarnih členkov lahko nastopajo deležniki, prislovi, pridevniki in drugovrstni členki, celo besedne zveze (prim. *ein wenig schwierig*), tudi kot kombinacije (prim. *ganz schön blöd, besonders deutlich* sichtbar). Končna avtorjeva ugotovitev je, da je leksikalno izražanje stopenjskosti v nemščini zelo raznoliko in da igrajo opazovani členki pri tem osrednjo vlogo. Pomembne bi bile nadaljnje korpusno-empirične raziskave, ki bi poleg sistemskosti razjasnile tudi morebitno slogovno in kontekstualno normiranost rabe tovrstnih členkov.

Andrej Bekeš (Ljubljana) predstavlja zanimivo pot iz angleščine prevzetega (angl. *full, fully*) in slovenščini prilagojenega izraza *ful* (*Ful is not so kul anymore: Appearance and Development of Uses of a New Lexeme in Slovene*). Zgodnje rabe, opazovane v korpusu Nova beseda, kažejo na vlogo poudarnega členka oziroma na izražanje visoke stopnje glede na pomen nanašalne besede, predvsem pridevnika in/ali prislova (prim. *ful* dober/dobro, *ful* hitro, *ful* kul, *ful* lep, *ful* nor, *ful* všeč, *ful* veliko), kasneje tudi glagola (prim. *ful* trpi, *ful* prije, *ful* krade) in samostalnika (prim. *ful* špon, *ful* revež, *ful* veselje). Ugotovitve se nanašajo predvsem na pogovorno slovenščino, sčasoma pa je izraz v določenih kontekstih postajal abstraktnejši diskurzivni element in se hkrati opazno uveljavil tudi v drugih zvrsteh. Študija A. Bekeša sicer temelji na relativno malem vzorcu besedilnih pojavitev leksema *kul* v slovenščini, vendar rezultati predstavljajo

pomembno osnovo za nadaljnje in natančnejše raziskovanje besedilne rabe izbranega izraza.

Po kratkem uvodu v razpravo z naslovom *Partikeln und Lexeme in der Rolle von Partikeln*, v katerem so predstavljeni začetki raziskovanja členkov v slovenskem jezikoslovju, se Mojca Smolej (Ljubljana) posveti besednovrstnemu razumevanju in obravnavi členkov v novejših jezikovnih priročnikih in virih za slovenščino. Razlik ni težko ugotoviti, saj je isti leksem lahko opredeljen kot členek ali veznik oziroma kot veznik v vlogi členka (prim. besedo *da*), nedoslednosti pa se kažejo tudi pri razmejitvi členka in prislova (prim. *mogoče*, *verjetno*) oziroma členka in zaimka (prim. besedo *kar*). Avtorica opažanje razume predvsem kot posledico večfunkcijskosti takih izrazov in le-to postavi v izhodišče besednovrstnega opredeljevanja členkov s pomočjo metod konstrukcijske slovnice. Te po Smolejevi omogočajo celosten, tj. pomenski in slovnično-strukturni vpogled v naravo členkov. Na osnovi natančne in argumentirane razprave o nastopanju izbranih leksemov v členkovni vlogi predlaga razlikovanje štirih skupin tovrstnega besedja. V prvo sodijo t. i. pravi členki, besede, ki se pojavljajo izključno v členkovni vlogi in jih govorce ne dojemajo kot konverzijo drugih besednih vrst (prim. *še*, *že*, *tudi*) oziroma besede, ki s sinhronih vidikov še dopuščajo tako razumevanje, vendar se po njih ne moremo vprašati in ne nastopajo v vlogi stavčnega člena (prim. *mogoče*, *verjetno*). V drugo skupino bi uvrščali členke, nastale s konverzijo prislova in s sinhrono rabo v obeh vlogah (prim. *zanesljivo*). Tretjo skupino tvorijo besede, ki v nasprotju s prejšnjo skupino v vlogi členka ne nastopajo samostojno, temveč le v povezavi z drugimi leksikalnimi

in slovničnimi sredstvi v stavku, kjer se pojavljajo (prim. *kaj*, *saj*, *da*, *če*, *ko*). Ohranjajo primarno besednovrstno klasifikacijo, torej uvrščanje med veznike ali zaimke, a jih dodatno opredeljujemo z razlago »v členkovni rabi«. V zadnjo, četrto skupino avtorica uvršča predvsem vezniške besede (prim. *torej*, *in*, *pa*), ki poleg prvotne (vezniške) besednovrstne funkcije nastopajo tudi kot členki. V tej vlogi nimajo povezovalnega učinka, saj nakazujejo medbesedilna razmerja med nadstavčnimi deli besedila in tako prispevajo k njegovi koherentnosti in kohezivnosti, torej so vezniki »v členkovni rabi«.

Tudi razprava Andreje Žele (Ljubljana) se nanaša na slovenske členke (*Die slowenischen Partikeln: Funktionssyntaktische Darstellung ihrer Erfassung im Wörterbuch*). Očitno je, da je opredeljevanje besedja v členkovni vlogi vse prej kot lahka naloga, saj tudi Želetova v uvodu razpravlja o slovničnih, pomenskih in pragmatičnih lastnostih, ki členek konstituirajo, in navaja zdaj že dokaj ustaljeno sporočanje-pragmatično delitev na povezovalne in naklonske členke. Pomembno besednovrstno lastnost členkov vidi avtorica v tem, da vzpostavljajo povezavo s kontekstom, v tem smislu so členki izreki v izrekih. Izstopajoča besedotvorna lastnost izvorno-tipičnih slovenskih členkov je njihova tvorbenost; običajno temeljijo na glagolu, ki je v členku lahko tudi izpuščen, prim. *seveda*, *morebiti*, *resda*, *kajpa*, *bržkone*, *najbrž*, *kajne*. Med skladenjsko-semantičnimi oziroma besedilno funkcionalnimi lastnostmi členkov je posebej izpostavljena modalnost, ki se pogosto nanaša na čustveno in drugo vrednotenje in pozivanje in predstavlja predvsem pragmatičnost členkovne rabe. Končno ne gre prezreti nastopanja slovenskih členkov kot znotraj- in/ali

nadbесedilnih konektorjev. Kompleksnost in raznolikost tipičnih lastnosti, ki jih členki izkazujejo, nujno vpliva na njihovo slovarsko obravnavo. Na primeru članka *samo* avtorica predstavi vzorčni slovarski sestavek, katerega zgradba izhaja iz tipične besedilne rabe oziroma funkcijskosti iztočnice. Predvideni so podatki o pomenu in funkcijah iztočnice glede na leksikalno-skladenjsko okolje, podatki o tipičnem skladenjskem umeščanju v stavčno oziroma besedilno okolje, stavčni primeri rabe, navedbe morebitnih sopomenk in etimološki podatki.

Monografijo zaključuje razprava o členkih v kitajščini avtorice Mateje Petrovčič (Ljubljana) (*Traditional and Contemporary Approaches to Chinese Particles*). Ob predstavitvi različnih vrst členkov v standardnem kitajskem jeziku dobi bralec tudi kratek zgodovinski vpogled v kitajske členke od 13. stoletja naprej. Sicer se je kitajsko jezikoslovje s členki intenzivneje začelo ukvarjati v 20. stoletju, številne študije se nanašajo na različne diahrono in sinhrono vidike členkov v kitajščini. Na primeru članka *le* avtorica prikaže večfunkcijskost rabe, ki jo je tudi v kitajščini težko natančno opisati in slovarsko predstaviti. Predvideva, da na razvoj kitajskih členkov vpliva tudi način zapisa s pismenkami, česar v jeziku z abecednimi pisavami ni opaziti.

Monografija je po obsegu sicer relativno skromna (122 strani besedila),

vendar prinaša vpogled v bistvene lastnosti in problematiko izbranega besedja v členkovni vlogi, ki je bilo v jezikoslovju dolgo spregledano, čeprav je, kot namiguje naslov knjige, vseprisotno. Analize izbranih členkov v slovenskem, nemškem in kitajskem jeziku napeljujejo k nadaljnjim raziskavam, za katere bi bilo najbolj smiselno, da bi izhajale iz natančnega opazovanja in ovrednotenja aktualne besedilne rabe. Ob novih funkcionalno-pragmatičnih danostih sodobnega sporazumevanja v množičnih medijih, za katere je pogosto značilna t. i. zapisana govorna realizacija jezika (forumi, komentarji v spletnih medijih, družabna omrežja), bi bilo zanimivo izvedeti, ali oziroma kako ti vplivajo na rabo in funkcije členkov. V vsakem primeru gre za zanimivo in poučno branje za jezikoslovce, študente, leksikografe. Glede na različnost teoretsko-metodoloških pristopov in jezikoslovnih tradicij (slovenistično, germanistično, anglistično, kitajsko jezikoslovje) je mestoma opaziti terminološke vrzeli in/ali zadrege, ki bi jih bilo najbrž manj, če bi v publikaciji našli mesto tudi slovenski abstrakti – ob prevajanju primarno nemških in angleških izvlečkov v slovenščino bi publikacija lahko tvorno prispevala k urejanju slovenske, slovensko-nemške in slovensko-angleške jezikoslovne terminologije.

Vida Jesenšek

vida.jesensek@um.si